

Josep MUÑOZ I LLORET. *Jaume Vicens i Vives, una biografia intel·lectual*. Barcelona: Edicions 62, 1997. 416 p.

El llibre de Josep Muñoz és la biografia d'un historiador, d'un renovador de la historiografia catalana i espanyola. I és, a la vegada, la biografia d'un dels intel·lectuals més influents de la Catalunya de la postguerra, aquest període trist del nostre país que tot just ara es comença a explicar. Al llarg de més de quatre-centes pàgines l'autor repassa la vida i l'obra de Jaume Vicens. La seva personalitat abassegadora, l'enorme capacitat de treball i l'entusiasme per la feina són trets permanents del personatge. Les circumstàncies, en canvi, no són sempre les mateixes i en moldegen la trajectòria: un estudiant que s'ha de mantenir i pagar els estudis, un professor de l'institut-escola que participa de la *primavera republicana* i s'emparenta amb la burgesia liberal, un perdedor de la guerra que és depurat i que s'ha de fer perdonar, un editor d'èxit, un catedràtic brillant en un món universitari gris i hostil, un mestre que encoratja els seus deixebles a superar les dificultats, un renovador de la ciència històrica i, en els darrers anys, un polític catalanista que interpel·la la burgesia perquè torni a aixecar el país. La seva mort prematura farà sentir òrfena la societat civil catalana en un moment en què es començava a desempallegar del franquisme més tancat i repressiu; *se'ns ha mort el gerent*, afirmarà un catedràtic el dia del seu enterrament. Tanmateix, la influència de Vicens ha arribat fins als nostres dies.

Josep Muñoz divideix el llibre en quatre parts i un «epíleg». La primera part, «L'or-

gull d'un universitari (1910-1939)», se centra fonamentalment en els anys de formació de Vicens i en la seva irrupció en el món historiogràfic català. El final de la guerra dóna pas a «Els anys adversos (1939-1947)», període en què Vicens és depurat i ha de guanyar-se la vida fora del món acadèmic. El retorn a la universitat coincidirà amb la recerca de nous mètodes, els contactes internacionals i la creació d'una sèrie de plataformes per tal d'endegar una nova manera de fer història a Espanya: l'Escola de Barcelona. Són els anys d'«Entre l'empirisme i la síntesi (1948-1956)». El quart capítol, «Historiador i polític (1952-1960)», s'encavalca cronològicament amb l'anterior i ens parla del Vicens consolidat a la universitat i que s'interessa cada vegada més pel present. Ara conjuga la seva feina acadèmica, que ha anat concentrant-se en la investigació del segle XIX i el principi del XX, amb la seva voluntat d'intervenir en la societat, de provocar el *redreç* del país després del desastre de 1939. L'«epíleg» serveix a l'autor per a fer una valoració global de la seva figura.

La infantesa de Jaume Vicens, a Giròna, és la d'un fill d'una família acomodada: el seu pare és l'encarregat d'una farinera. La mort del progenitor, però, i el posterior matrimoni de la seva mare, portaran al trencament familiar. Jaume es posarà a viure pel seu compte als setze anys. Treballarà i estudiarà alhora. Entrarà a la Universitat de Barcelona per a estudiar Filosofia i Lletres. Allí rebrà dues influències decisives: Pere Bosch i Gimpera, de qui heretarà el seu gust per la síntesi, i, sobretot, Antonio de la Torre. Aquest li marcarà el seu tema d'estudi, la figura de Ferran el Catòlic, i el mètode, el positivisme. Precisament, la seva tesi doctoral, *Ferran II i la Ciutat de Barcelona*, suposarà

una veritable *bomba* en la historiografia catalana del moment. Vicens atacarà la visió negativa que del monarca tenen els historiadors romàntics catalanistes. Ell el veu com un rei absolut, i, per tant, adequat als temps, que combat les institucions medievals catalanes perquè són incapaces de resoldre els problemes socials i econòmics del segle xv; sap actuar d'àrbitre i pacifica el país. Aquesta visió provocarà una dura polèmica pública amb tota una *patum* com Rovira i Virgili. Vicens criticarà la historiografia romàntica catalana en el seu conjunt, dient que ha barrejat la ideologia amb la ciència i que li falta fonamentació empírica. Reclamarà una nova manera de fer història, basada en la utilització de fonts arxivístiques privades.

Durant la realització de la seva tesi doctoral, un cop acabada la carrera i el servei militar, Vicens participarà en l'experiència de renovació pedagògica de l'institut-escola. És una època d'optimisme, de confiança en el futur, de creença que per mitjà de l'educació es pot crear una societat nova, articulada, ordenada. Jaume Vicens, pedagog brillant, partidari del rigor acadèmic i de la crítica, encaixarà perfectament en aquest ambient noucentista.

Durant la guerra civil treballarà al costat de Bosch i Gimpera, rector de la Universitat de Barcelona. El 1937 es casarà amb Roser Rahola, filla d'una família burgesa catalanista. Poc després serà mobilitzat, però no haurà d'anar al front. Davant la derrota de 1939, decidirà romandre a Catalunya. Tot i el seu passat republicà i catalanista, no es resignarà a l'exili interior. Serà la decisió més controvertida de la seva vida. En aquest episodi crític, l'autor cita fragments dels llibres i articles que Vicens publicà, alguns amb pseudònim. En ells es jus-

tifica l'expansionisme alemany i les aspiracions imperials espanyoles. Josep Muñoz aconsegueix provocar la perplexitat en el lector a través dels propis escrits del biografiat. El contrast amb el jove professor de l'institut-escola és brutal. És una prova del que van ser aquells anys: qui no volia restar marginat de la societat, havia de mostrar la seva adhesió al règim. Actituds com la de Vicens han estat sovint silenciades: se'ns ha presentat una societat catalana resistent al règim durant quaranta anys i una burgesia desafecta. Fins que no s'expliqui què va fer cadascú en aquella època, no entendrem la història del nostre país. En aquest aspecte, el llibre fa una bona contribució a l'aclariment del passat col·lectiu. Muñoz valora, a l'epíleg, l'actitud de Vicens, que troba coherent amb la seva manera de ser. Afirmar que segurament fou més útil per al país la seva presència dinamitzadora a la universitat de l'època que no pas a l'exili o a la marginació. Tanmateix, destaca que gent com Ferran Soldevila, que es negaren a col·laborar, també influïren a través de les seves obres.

Malgrat tot, Vicens resta exclòs de la universitat durant uns anys. Troba com a sortida professional l'edició de llibres de text, que en bona part escriu ell mateix. A més a més de ser un bon negoci, és una manera de continuar la seva tasca de renovació pedagògica i de donar una nova visió de la història.

El retorn a la universitat, a partir de 1947, inaugurarà l'etapa de plenitud. Des de la càtedra es marcarà l'objectiu de renovar la historiografia catalana i espanyola. Per això, crearà una sèrie de plataformes: l'*Índice Histórico Espanyol*, el Centre d'Estudis Històrics Internacionals i la revista *Estudios de Historia Moderna*. Al mateix temps, al

Congrés de París de 1950, entrarà en contacte amb la historiografia europea de postguerra, molt més abocada als temes socials i econòmics que no pas als polítics. Vicens, a la recerca d'un nou mètode d'anàlisi, es mourà entre l'escola dels *Annales*, la influència de Toynbee i la geopolítica. També impulsarà la represa dels congressos d'Història de la Corona d'Aragó. En un medi hostil com el de la universitat d'aquells anys, Vicens formarà una nova generació d'historiadors: l'Escola de Barcelona.

A mesura que passa la dècada, s'interessa cada vegada més per la història recent d'Espanya. El trauma de la guerra civil el porta a reflexionar sobre el segle XIX i les causes que han dut al desastre de 1936. Són d'aquesta època els assaigs històrics *Aproximación a la Historia de España* i *Notícia de Catalunya*. Posteriorment, escriurà *Industrials i polítics, els catalans del segle XIX*. La seva agenda científica s'acosta progressivament, i en la mesura que ho permeten les circumstàncies, als problemes de la societat en la que viu. El país necessita un *redreç* i cal crear una elit capaç de dirigir aquest procés sense caure en els errors del passat. Des de la universitat, al Cercle d'Economia i a través dels seus assaigs interpel·la una burgesia acovardida i acomodaticia perquè torni a liderar la represa del país. Vicens s'aboca a la política als darrers anys de la vida. Manté una relació fluida amb els sectors més oberts del règim. Venç la desconfiança dels catalanistes resistents, sedueix la burgesia, col·labora amb Montserrat i els jesuïtes i sintonitza amb Tarradellas. És fàcil pensar que la seva mort prematura no només estroncà la carrera d'un historiador brillant, sinó la d'un polític amb futur.

El resultat final del treball de Josep Mu-

ñoz és força satisfactori. L'autor desgrana la vida de Vicens i es queda entre bambolines; exposa els fets i pràcticament no opina fins al final, a l'epíleg. Jaume Vicens es fa l'amo del llibre. La inclusió dels seus escrits i, en especial, de les cartes, fa que el lector en copsi perfectament la personalitat. Quan un acaba de llegir el llibre li vénen ganes de discutir sobre la seva figura i l'època en què va viure. Muñoz manté, respecte al personatge, una distància comprensiva. N'ofereix una visió matisada, amb les seves qualitats, però també amb les seves contradiccions. Tan lluny de l'hagiografia com de l'acte de fe. Fa una anàlisi profunda de la seva obra, mostrant-ne l'evolució, en els temes escollits i en el mètode, a partir de les influències que va rebent i del canvi de les circumstàncies que l'envolten. Particularment interessant és la relació que fa evident, en els darrers anys, entre la seva tasca d'historiador i l'interès creixent per la política.

El llibre s'ha confeccionat a partir d'un estudi exhaustiu de l'obra de Vicens, d'escrits d'altres autors sobre el personatge, de cartes i d'entrevistes personals. En aquest darrer apartat, sobta l'absència de Jordi Nadal, deixeble, col·laborador en els darrers anys i continuador de la seva feina en el camp de la història econòmica. També crida l'atenció la poca rellevància que l'autor dóna a la figura de Vicens com a fundador de la història econòmica a Espanya. En qualsevol cas, Josep Muñoz ha construït un retrat força complet i alhora coherent d'un personatge complex. Un llibre que encoratja a llegir a tots els interessats en la història del nostre país: Vicens en fou un estudiós i també, en certa manera, un protagonista.

MARC PRAT SABARTÉS